

Тетяна ГОЛДАК-ГОРБАЧЕВСЬКА

кандидат історичних наук

доцент кафедри міжнародної інформації

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8482-2033>

e-mail: taniagoldak@gmail.com

ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКИЙ ДІАЛОГ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ВИКЛИКИ ПОЛЬСЬКОЇ МЕНШИНИ

Показано особливості розвитку польсько-литовського міждержавного діалогу в останнє десятиріччя ХХ – перше двадцятиріччя ХХІ ст., зокрема роль польської нацменшини у Литві у становленні та розвитку відносин між обома державами. Виокремлено різне сприйняття двома народами спільної історичної та культурної спадщини, досвіду Речі Посполитої. Розглянуто спробу створення польської автономії у складі Литовської держави наприкінці 1980-х – початку 1990-х років. Стверджено процес литвинізації як відповідь на дії польської нацменшини. Актуалізовано питання прагматичного розвитку відносин між Литвою і Польщею на основі права власного трактування історії, розвитку законодавства щодо нацменшин відповідно до європейських норм. Виокремлено внутрішні законодавчі ініціативи урядів Польщі та Литви (карта поляка, здобування освіти в дошкільних і шкільних навчальних закладах литовською мовою) та наслідки їх упровадження. Прослідковано ознаки лібералізації політики Литви щодо польської меншини, що були помітні після 2014 р. і їх можна пов'язати з початком російської збройної агресії проти України та пошуком надійного союзника у протистоянні з путінським режимом. Стверджено, що польська меншина у Литві належить до найкраще організованих польських громад за кордоном. Основним рупором її потреб і вимог є Спілка поляків у Литві. Актуалізовано питання ідеї міжмор'я та налагодження польсько-литовсько-української співпраці, досвіду польсько-литовського діалогу заради партнерства і добросусідства.

Ключові слова: Польща, Литва, нацменшина, Союз поляків Литви, Польський національно-територіальний край.

Глобальні геополітичні трансформації кінця 1980-х – початку 1990-х років у Центральній-Східній Європі призвели до перерозподілу сил у регіоні, відновлення незалежності країн Балтії, зокрема Литви, та їх швидкої інтеграції у європейську сім'ю народів. Водночас налагодження добросусідських відносин та встановлення дипломатичних зв'язків стало одним із перших етапів знаходження своєї геополітичної ніші у регіоні. І Литва, і Польща перебували у подібній ситуації

постсоціалістичних країн, які прагнули швидких реформ. Відносини між обома країнами, незважаючи на багатовікову спільну історію, будувати на партнерських засадах взаємоповаги виявилось складно. Історична пам'ять про Річ Посполиту як об'єднувала, так і розділяла суспільства обох країн у баченні спільних інтересів. З одного боку, це була платформа для порозуміння, а з іншого – викликала суперечки, які мали не лише історичне значення, а й впливали на сучасні відносини між державами та розвиток регіону загалом. Вивченню відносин Польщі та Литви періоду їх активної євроінтеграції присвячено праці насамперед зарубіжних дослідників (Казенас, 2020; Косьціньські, 2022; Савицький, 2011).

Підхід поляків до оцінки литовського національного руху впродовж століть нагадував імперське бачення. До Першої світової війни у різних варіантах відновлення незалежності держав на постімперському просторі польські політики не розглядали можливість існування Польщі без Литви у її складі, оскільки Річ Посполита як держава двох народів увійшла до історичної пам'яті поляків як ідеальна держава (Fikus, 1992, с. 5). І навпаки, у культурній пам'яті литовців це державне утворення закарбувалося як період союзу Великого князівства Литовського з Польським королівством, який зашкодив литовській державній традиції у відмові від частини свого суверенітету, через що Литва зазнавала колонізації. Роки союзу із Польщею розглядалися як час, коли Литва не змогла розвинути так, як це зробили інші тогочасні країни. З цієї причини Річ Посполита у культурній пам'яті литовців не асоціювалася з національною традицією. Тому литовці сприймали Річ Посполиту інакше, ніж поляки: як державу з неефективним державним апаратом, неорганізовану, позбавлену стабільної влади (Татаренко, 2020, с. 27–45). Критикували литовці й спадщину Другої Речі Посполитої.

Неабияким подразником у становленні партнерських відносин на сучасному етапі литовського державотворення стала діяльність польської національної меншини у Литві. Поляки упродовж сотень років становили другу за величиною національну групу (приблизно 200 тис.) і були досить компактно розселені в історичному центрі Литви навколо Вільнюса та вважалися корінним населенням. Активізація «польського сепаратизму» припала на останні роки існування Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). На хвилі демократизації, гласності, горбачовської перебудови крім литовських національних сил у регіоні активізувалися і польські, що об'єдналися навколо Союзу поляків Литви (Związek Polaków Litwy) та стояли на позиції активної співпраці з литовцями у їх прагненні до незалежності, сподіваючись отримати згодом національну автономію у правовому порядку. Іншою силою стала група «колишніх комуністів» на чолі з Яном Цехановичем (Jan Cechanowicz) та Чеславом Висоцьким (Chesław Wysocki), які сповідували ідею поставити владу перед доконаним фактом створення польської автономії у складі Литви, ще до отримання нею незалежності. Цим сподіванням підіграв парламент радянської Литви, який у 1988 р. своєю постановою обіцяв створення спеціального польськомовного автономного округу. Згодом ця постанова була підтверджена резолюцією парламенту у Вільнюсі у січні 1990 р., у якій уряд зобов'язався підготувати проєкт створення польської територіальної одиниці до 31 травня 1990 р. (Koprowski, 2009). Ейфорія проголошення незалежності та нові виклики налагодження державного життя навесні 1990 р. зробили польське питання другорядним, і коли литовський уряд не

виконав свої обіцянки, поляки створили Координаційну раду, яка організувала зустрічі делегатів польської меншини щодо створення польської територіальної одиниці у складі Литви. Основний з'їзд, у якому взяли участь приблизно 240 делегатів, відбувся в Ейшишках (Eiškėškės), де представники Союзу поляків Литви підтримали ідею польського виборчого округу в межах Литви (Przeciw hipokryzji, 1999). Зрештою, місцеві польські радянські депутати Вільнюського краю підтримали ідею створення Польського національно-територіального краю на своєму з'їзді в Ейшишках у вересні 1990 р. Їхня резолюція передбачала автономію частини Вільнюської області, де переважало польське населення, окрім Вільнюса. За оцінками соціологів частка тих, хто ідентифікував себе поляками, тут була на рівні 66 % і могла зрости, залежно від правового визнання автономії (Koprowski, 2009). У той час у Вільно чисельність поляків не перевищувала 20 % (Дані перепису). Ради Вільнюського й Солечницького районів 2 травня 1991 р. проголосили Польський національно-територіальний край. Відповідні постанови та проект закону про створення автономії направлено до Верховної Ради Литви. Однак доки формально існував СРСР, литовська незалежність залишалася під знаком питання. Політикум Польщі підтримував усі кроки литовців на шляху утвердження самостійності, а тому урядова Варшава сприймала автономні потуги поляків сусідньої держави як намагання послабити самостійницькі прагнення Литви та як задум Москви розколоти литовське суспільство. Тому Польща ставила за пріоритет утвердження незалежності Литви, тим паче, що місцеві польські комуністи-автономісти на чолі з Ч. Висоцьким дискредитували себе, підтримавши серпневий путч у Москві. Литовський парламент використав цей промах сповна, розпустивши у вересні 1991 р. органи місцевого самоврядування у польськомовних регіонах і запровадив судове управління у Шальчинінкайській та Вільнюській областях. Польських лідерів було притягнуто до відповідальності та звільнено, низку польськомовних часописів та польську редакцію на литовському телебаченні – закрито (Koprowski, 2009). Розпочався неофіційний процес литвинізації із посиленням ролі литовської мови і запровадженням литовських форм написання прізвищ та імен, заміни польських дорожніх знаків та ін., що негативно позначилося на розвитку польсько-литовських відносин.

У подальшому польська нацменшина, згуртована партією «Виборча Акція поляків Литви – Спілка християнських родин» (Akcja Wyborcza Polaków na Litwie – Związek Chrześcijańskich Rodzin, AWPL), вдалася до політичної боротьби та отримала своїх представників у литовському сеймі. В останні роки журналістські розслідування довели причетність партії до співпраці з російськими політичними силами (Gielewska, 2018).

Не сприяли нормалізації двосторонніх відносин Польщі та Литви антипольські настрої початку 1990-х років серед частини литовців. Особливу роль у цьому відіграла організація «Вільнія» (Vilnija), створена 1988 р. і частково фінансована з держбюджету як структура, яка повинна пропагувати литовську мову та культуру. Де-факто ця організація підтримувала литвинізацію польської меншини як відповідь колишній колонізації литовців віленського краю; проводила історичні просвітницькі кампанії із засудженнями польських впливів у Литві (Kompleks litewski, 1999). Місцеві поляки здебільшого сприймалися як невід'ємна частина литовського суспільства (навіть як литовці, що піддалися колонізації у минулому).

Своїми діями організація кілька разів сприяла погіршенню польсько-литовських відносин; її також критикувала польська преса, польські політики та Міністерство закордонних справ Польщі. Натомість у польській громаді в Литві розвинулося очікування, що приєднання до Європейського Союзу (ЄС) мало би позитивний вплив на покращення ситуації, завдяки впровадженню європейських стандартів у сфері захисту меншин (Кучинська-Зонік, 2020, с. 45–65).

Трагічний досвід Литви як країни соціалістичного блоку та пошуки себе у майбутньому неминуче вели до змін. Для Польщі орієнтиром у відносинах зі східними сусідами була концепція польського інтелектуала Єжи Гедройця (Jerzy Giedroyc), згідно з якою вільна і демократична Польська держава могла існувати лише поруч із демократичними Україною, Литвою та Білоруссю, а значення Польщі у Європі та світі залежало від її лідерства у Східній Європі – що сильнішою буде тут позиція, то вагомніше значення матиме Польща на Заході (Казенас, 2020, с. 65–80). Водночас прагматизм у національних та економічних інтересах сприяв на найвищому політичному рівні пошуку відбудови розірваних політичних, економічних зв'язків на нових, партнерських, засадах. Дипломатичні відносини між Литвою і Польщею були встановлені 5 вересня 1991 р., а 13 січня 1992 р. було підписано Декларацію про дружні стосунки та добросусідську співпрацю між Республікою Польща та Литовською Республікою. Наступний рівень – це Договір про добросусідську співпрацю 1994 р., підписаний президентами Лехом Валенсою (Lech Wałęsa) та Альгірдасом Бразаускасом (Algirdas Mykolas Brazauskas). Ратифікація цього договору супроводжувалася переконанням влади, що потрібно «відпустити минуле та дивитись у майбутнє» (Przemówienie Prezydenta, 1994). Отож, початок двосторонніх відносин між Литвою і Польщею як незалежними державами у 1990–1994 рр. був непростим. Здебільшого це було пов'язано з подіями міжвоєнної доби, а також неоднозначною позицією частини польської національної меншини щодо відновленої Литовської держави. Вважалося, що хоча взаємні відносини й ускладнює історичний тягар, за нових геополітичних реалій країни мають шанс побудувати кращі взаємини. Договір 1994 р., по-перше, був вираженням історичних компромісів (визнано, що кожен народ має право самостійно трактувати історичні події); по-друге завдяки далекоглядності політиків став проривом у дипломатичних, соціальних, економічних, самоврядних і транскордонних відносинах. Він сприяв налагодженню співпраці між Польщею та Литвою, а особливо важливе значення мав у перші роки після його підписання, коли обидві країни ще не були членами ні ЄС, ні Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та впевнено вибрали свій вектор на шляху до цих організацій. Підтримка двосторонніх контактів, активізація спільної діяльності у межах обох організацій у сфері енергетичної політики, а також відносини з Росією чи східними сусідами були основою стратегічного партнерства між Польщею та Литвою, що базувалося на спільних цілях та інтересах (Кучинська-Зонік, 2020, с. 45–65). Друга половина 1990-х років була періодом надзвичайно інтенсивних політичних контактів на найвищих щаблях із пошуком взаємної вигоди. Першою закордонною поїздкою президента Польщі Александра Кваснєвського (Aleksander Kwaśniewski) став візит до Литви у 1996 р. Президент Литви Валдас Адамкус (Valdas Adamkus) у 1998 р. цілтю свого першого закордонного візиту обрав Польщу, що ще раз довело пріоритети зовнішньої політики. Перше

засідання спільної Парламентської асамблеї, метою якого була підтримка вступу Польщі та Литви до ЄС і НАТО, а також розв'язання важливих для обох країн політичних проблем, відбулося 2 липня 1997 р. У той час двосторонні відносини між державами були надзвичайно тісними та інтенсивними: Польща й Литва були переконані у спільності своїх інтересів і налаштовані на довготривалу співпрацю для їхньої реалізації. Стратегічні цілі стосувалися глобальної політики (заходи у сфері міжнародної безпеки, розвитку демократії та захисту прав людини), членства в НАТО та ЄС, регіональної та східної політики, включаючи підтримку інтенсивних взаємних контактів і політичного діалогу, а також підтримку держав Східної Європи в інтеграції з ЄС і НАТО. Проте у наступні роки відносини погіршилися, головню через посилення польсько-американської співпраці, «перезавантаження» у польсько-російських відносинах, інтеграцію Литви до сфери впливу Північних країн, запуск т. зв. Картки поляка Польщею 2007 р., відхилення у Литві законопроектів, що легалізував запис польських прізвищ 2010 р., литовський освітній закон 2011 р. і перебільшене, на думку литовців, висвітлення Польщею проблем польської меншини у Литві чи розчарування Польщі відсутністю рішень у цьому питанні (Кучинська-Зонік, 2020, с. 65–80).

Знаковою подією у відносинах обох країн, що започаткувала серйозну кризу, було відхилення Сеймом Литовської Республіки законопроектів, згідно з яким мало бути легалізоване оригінальне написання польських прізвищ, насамперед для задоволення вимог польської нацменшини, що відбулося у день офіційного візиту Леха Качинського (Lech Aleksander Kaczyński) до Вільнюса 8 квітня 2010 р. та неабияк вдарило по «гонору» поляків.

Новий литовський закон про освіту ускладнив і без того непрості польсько-литовські відносини. До за давнених конфліктів щодо правил написання литовською польських прізвищ, двомовних назв населених пунктів і вулиць та суперечок про відібране комуністичною владою польське майно додалися дискусії про долю польських шкіл у Литві. Адже з 2011 р. учні шкіл національних меншин, що складали іспити з литовської мови за спрощеною програмою, мали би складати випускні іспити з литовської мови на тому ж рівні, що й учні-литовці. Окрім того, у школах нацменшин литовською мовою почали викладати історію та географію Литви, основи патріотичного виховання. У відповідь на ухвалення такого закону навчальний рік у 100 польських школах Литви розпочався зі страйку. Литовські поляки вважали, що закон про освіту спрямований на те, щоб прискорити їхню асиміляцію з литовською більшістю, та апелювали до Варшави з метою захистити їхні інтереси у тиску на литовський уряд. Польський прем'єр-міністр Дональд Туск (Donald Franciszek Tusk) під час візиту до Вільнюса заявив, що польсько-литовські відносини будуть такими, як ставлення Литовської держави до польської меншини. Натомість польський міністр закордонних справ Радослав Сікорський (Radosław Sikorski) наголосив: «Литва – це суверенна, вільна країна, вона сама вибирає собі друзів. У мене склалося враження, що ми впродовж 20 років дещо нав'язували свою дружбу литовцям. Тепер ми чекаємо на жест взаємності, на те, щоб нашу простягнуту назустріч литовцям руку не відкидали шляхом ухвалення рішень, що завдають удару польській меншині. Це не так складно вирішити, йдеться про кілька таблиць, повернення майна і про те, щоб не ускладнювати ситуацію польських шкіл

у Литві. Це те, що в Європейському Союзі не повинно бути чимось надзвичайним» (Савицький, 2011). У різний спосіб поляки виражали занепокоєння литовської політикою. Лех Валенса, якого Литва у той момент мала відзначити найвищою державною нагородою, а саме «Хрестом Великого ордену Вітольда Великого», символічно відмовився від неї.

Литовські урядовці вважали таку політику Польщі втручанням у їхні внутрішні справи та посилялися на свій досвід найліберальнішого ставлення до нацменшин у ЄС, де мовою нацменшини можна навчатися на всіх рівнях, починаючи від дитсадка й аж до вищої школи. На думку литовських політиків, які ухвалювали закон про освіту, мета нововведення – поглибити інтеграцію польської меншини у литовське суспільство. Прем'єр-міністр Литви Андрюс Кубілюс (Andrius Kubilius) закликав сторони до діалогу. В інтерв'ю литовському польськомовному радіо «3-над Вілії» він, зокрема, сказав: «Ми завжди готові до діалогу з Польщею. Ми бачили, що останніми роками його бракувало, причому не завжди з нашої вини. Тож я гаряче закликаю до щирого й об'єктивного діалогу» (Czechowska, 2015, s. 33–56), що втілювалося у роботі польсько-литовської групи з питань освіти. Утім, незважаючи на численні декларації і палкі заклики до порозуміння, польсько-литовській групі з питань освіти не вдалося досягти консенсусу. Польська меншина у Литві заявляла про подальші шкільні страйки (Савицький, 2011).

Через напруженість навколо закону про освіту польська сторона покладала великі сподівання на утворений у 2012 р. новий лівоцентристський литовський уряд, сформований колишньою опозицією, тим більше, що до коаліції також приєдналася Виборча акція поляків у Литві. Попри заяви про співпрацю та відкритість до польських вимог, лівоцентристський уряд не приніс радикальних змін. Президентка Литви Даля Грибаускайте (Dalia Grybauskaitė) (2009–2019) демонструвала жести симпатії до Польщі, переважно у межах ділової ввічливості у формі візитів до Варшави з нагоди державних свят, але на початках ніяких принципових поступок у сфері прав нацменшин не підтримала, твердо дотримуючись захисту прав литовців у Литві на першому місці (Кучинська-Зонік, 2020, с. 45–65).

Агресія Росії проти України 2014 р. актуалізувала необхідність лібералізації законодавства задля нейтралізації можливих сепаратистських рухів національних меншин. Офіційний Вільнюс також розумів серйозність загрози з боку російської пропаганди, яка опосередковано впливала на польську громаду, а відтак необхідність ужиття заходів у цьому питанні. На практиці це дало змогу актуалізувати питання згуртованості литовського суспільства у протидії небезпечному ворогу – Російській Федерації, та піти на певні поступки полякам Литви щодо дозволу на трансляцію польських телеканалів у Литві з 2018 р. Польська меншина у Литві належить до найкраще організованих польських громад за кордоном. Основним рупором її потреб і вимог залишилася Спілка поляків у Литві – також найчисленніша громадська організація у Литовській Республіці. Окрім неї, існували й інші організації, як-от: Асоціація вчителів польських шкіл у Литві «Мацеж Школьна» (Stowarzyszenie Nauczycieli Szkół Polskich na Litwie «Maciej Szkolna»), Форум батьків учнів польських шкіл у Литві (Forum rodziców uczniów szkół polskich na Litwie), Асоціація польських науковців Литви (Stowarzyszenie Naukowców Polskich Litwy), Польський дискусійний клуб (Polski Klub Debata), організації ветеранів,

репресованих, колишніх політв'язнів, а також численні мистецькі колективи (Кучинська-Зонік, 2020, с. 45–65).

Принципово важливим для польської меншини було прийняття Сеймом Литви закону, що дозволив використовувати літери «w», «x», «q» в офіційних написаннях прізвищ. Вирішення цього питання відбувалося з серйозними суперечками та бязню частини литовського суспільства про поступове обмеження конституційного статусу литовської мови як державної, що сприятиме антидержавним процесам у Литві. Важливий консенсус-поступка був знайдений – акт був підписаний президентом Гітанас Науседою (Gitanas Nausėda) і набув чинності у травні 2022 р. (Косьцінські, 2022).

Приклади литовсько-польських відносин, правове становище нацменшини у державі ЄС та ризики тиску сусідньої держави задля захисту статусу нацменшини стали важливим прикладом у побудові відносин України із Польщею та Литвою. Адже зовнішні відносини України з цими країнами розвивалися на доброзичливих партнерських засадах, а нерідко – зразках для наслідування. Ідея міждержавного альянсу Міжмор'я активно акумулювалася впродовж багатьох років та не згасала у думках сучасних політиків, які не оглядалися на минуле, але бачили майбутнє, де ключова роль відводилася Польщі, Литві, Україні (Антонюк), частково реалізована у форматі Міжпарламентської Асамблеї Верховної Ради України, Сейму та Сенату Республіки Польща та Сейму Литовської Республіки. Співпрацю у цьому форматі започатковано 16 червня 2008 р. у Києві за участі парламентських делегацій на чолі з Головою Верховної Ради України Арсенієм Яценюком, Маршалком Сенату Республіки Польща Богданом Борусевичем (Bogdan Michał Borusewicz) та Головою Сейму Литовської Республіки Чесловасом Юршенасом (Česlovas Juršėnas) для налагодження співпраці на різних рівнях (VII засідання Міжпарламентської Асамблеї «Україна–Польща–Литва»).

Реалізація всіх вимог литовських поляків залишалася викликом для литовської політики та Литовської держави. Деякі з них, такі як повернення втраченого майна у комуністичну добу, мають радше ознаки адміністративних процедур. В інших випадках існують розбіжності у тлумаченні литовською владою можливості йти на поступки, які можуть бути небезпечні для стабільності всередині держави та розколювати литовське суспільство. Польська нацменшина у Литві є невід'ємною часткою цього суспільства. Поруч із можливими поступками влада впроваджує законодавчі ініціативи, покликані інтегрувати цю групу, не порушуючи її національних прав, наслідком чого нерідко є непорозуміння з позицією Польщі. Однак питання двомовних адресних таблиць, використання яких дозволено у приватній власності, показує, що рішення політичних органів у Литві стають дедалі гнучкішими. Серйозним викликом, особливо для влади Польщі, залишається підтримка культурних зв'язків між поляками у Литві та Польщею і впливає на міждержавні відносини, у яких проявляється чергова хвиля порозуміння перед лицем спільного ворога світової цивілізації – Росією. Загалом, прагматичність у відносинах цих посткомуністичних держав завжди домінувала.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

VII засідання Міжпарламентської Асамблеї «Україна – Польща – Литва». (2016). <https://web.archive.org/web/20170331033854/http://mfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/48254-vii-zasidannya-mizhparlamentsykoji-asambleji-ukrajina--polyshha--litva>

Антонюк, Н. (наук. ред.). (2005). *Регіон Балтійського моря: культура, політика, суспільство*. Львів.

Дані перепису. (б. р.). https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Lietuvos_gyventojai_2011.pdf/8321a3c1-c8b9-4468-825c-52a7b753f281

Казенас, Г., Станкевич, Б. (2020). Місце Польщі у зовнішній політиці Литви. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною. 450 років після Люблінської унії* (О. Семенюк, пер. з пол.). Київ: Ніка-Центр.

Косьцінські, П. (2022, 29 червня). Литовці полюбили Польщу. *Тижневик*. <https://tyzhnevyyk.tvp.pl/60924944/%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%86-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%83>

Кучинська-Зонік, А., Вільчевський, Д. (2020). «Сьогодні Польща та Литва простягають одна одній руку». Польська перспектива двостороннього співробітництва. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною. 450 років після Люблінської унії* (О. Семенюк, пер. з пол.). Київ: Ніка-Центр.

Савицький, Ю. (2011, 13 вересня). Похолодання між Варшавою і Вільнюсом: конфлікт через польські школи в Литві. *Радіо свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/24327523.html>

Стемпневський, Т., Сурмач, Б. (відп. ред.). (2020). *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною. 450 років після Люблінської унії* (О. Семенюк, пер. з пол.). Київ: Ніка-Центр.

Татаренко, А. (2020). Люблінська унія в культурній пам'яті: суперечка та діалог. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною. 450 років після Люблінської унії* (О. Семенюк, пер. з пол.). Київ: Ніка-Центр.

Czechowska, L. (2015). Zbieżność celów polityki zagranicznej Polski i Litwy w latach 2004–2010 a stan partnerstwa strategicznego pomiędzy nimi. W K. Marzęda-Młynarska, J. Olchowski (red.), *20 lat polsko-litewskiego sąsiedztwa 1991–2011. Wybrane problemy*. Lublin.

Gielewska, A., Dzierżanowski, M. (2018, 25 czerwca). Do Polonii Litewskiej przenikają ludzie Kremla? Polskie władze zbadają sprawę. *Wprost*. <https://www.wprost.pl/tylko-u-nas/10134992/do-polonii-litewskiej-przenikaja-ludzie-kremla-polskie-wladze-zbadaja-sprawe.html>

Fikus, D. (1992, 17–18 października). Spór o wspólną historię. *Rzeczpospolita*.
Kompleks litewski. (1999, 12 października). *Dziennik Polski*. <https://dziennikpolski24.pl/kompleks-litewski/ar/2240048>

Koprowski, A. (2009). *Awtonomia Wileńska. Wyraz dążeń ludności polskiej czy moskiewska intryga?* <https://kresy.pl/publicystyka/autonomia-wilenska/>

Przeciw hipokryzji. (1999, 20 Styczeń). *Zakorzenie*, 6(8). <http://www.zakorzenie.most.org.pl/za8/01.htm>

Przemówienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Wałęsy w Sejmie Litewskim 26 kwietnia 1994 r. (1994). *Lithuania*, 2–3, 131–133.

REFERENCES

VII zasidannia Mizhparlamentskoi Asamblei «Ukraina – Polshcha – Lytva». (2016). <https://web.archive.org/web/20170331033854/http://mfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/48254-vii-zasidannya-mizhparlamentsykoji-asambleji-ukrajina--polyshha-litva> (in Ukrainian).

Antoniuk, N. (Ed.). (2005). *Rehion Baltiiskoho moria: kultura, polityka, suspilstvo*. Lviv (in Ukrainian).

Dani perepysu. (n. d.). https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Lietuvos_gyventojai_2011.pdf/8321a3c1-c8b9-4468-825c-52a7b753f281 (in Ukrainian).

Kazenas, H., & Stankevich, B. (2020). *Mistse Polshchi u zovnishnii politytsi Lytvy. Vidnosyny Polshchi z Lytvoiu, Bilorussiu ta Ukrainoiu. 450 rokov pislia Liublinskoi unii* (O. Semeniuk, Trans.). Kyiv: Nika-Tsentr (in Ukrainian).

Kostinski, P. (2022, Chervnia 29). *Lytovtsi poliubyly Polshchu. Tyzhnevnyk*. <https://tyzhnevnyk.tvp.pl/60924944/%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%86-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%83> (in Ukrainian).

Kuchynska-Zonik, A., & Vilchevskyi, D. (2020). «Sohodni Polshcha ta Lytva prostiahaiut odna odnii ruku». *Polska perspektyva dvostoronnogo spivrobitnytstva. Vidnosyny Polshchi z Lytvoiu, Bilorussiu ta Ukrainoiu. 450 rokov pislia Liublinskoi unii* (O. Semeniuk, Trans.). Kyiv: Nika-Tsentr (in Ukrainian).

Savytskyi, Yu. (2011, Veresnia 13). *Pokholodannia mizh Varshavoiu i Vilniusom: konflikt cherez polski shkoly v Lytvi*. Radio svoboda. <https://www.radiosvoboda.org/a/24327523.html> (in Ukrainian).

Stempnievskyi, T., & Surmach, B. (Ed.). (2020). *Vidnosyny Polshchi z Lytvoiu, Bilorussiu ta Ukrainoiu. 450 rokov pislia Liublinskoi unii* (O. Semeniuk, Trans.). Kyiv: Nika-Tsentr (in Ukrainian).

Tatarenko, A. (2020). *Liublinska uniia v kulturnii pamiaty: superechka ta dialoh. Vidnosyny Polshchi z Lytvoiu, Bilorussiu ta Ukrainoiu. 450 rokov pislia Liublinskoi unii* (O. Semeniuk, Trans.). Kyiv: Nika-Tsentr (in Ukrainian).

Czechowska, L. (2015). *Zbieżność celów polityki zagranicznej Polski i Litwy w latach 2004–2010 a stan partnerstwa strategicznego pomiędzy nimi*. W K. Marzęda-Młynarska, J. Olchowski (red.), *20 lat polsko-litewskiego sąsiedztwa 1991–2011. Wybrane problemy*. Lublin (in Polish).

Gielewska, A., Dzierżanowski, M. (2018, 25 czerwca). *Do Polonii Litewskiej przenikają ludzie Kremla? Polskie władze zbadają sprawę*. *Wprost*. <https://www.wprost.pl/tylko-u-nas/10134992/do-polonii-litewskiej-przenikaja-ludzie-kremla-polskie-wladze-zbadaja-sprawę.html> (in Polish).

Fikus, D. (1992, 17–18 października). *Spór o wspólną historię*. *Rzeczpospolita* (in Polish).

Kompleks litewski. (1999, 12 października). *Dziennik Polski*. <https://dziennikpolski24.pl/kompleks-litewski/ar/2240048> (in Polish).

Koprowski, A. (2009). *Awtonomia Wileńska. Wyraz dążeń ludności polskiej czy moskiewska intryga?* <https://kresy.pl/publicystyka/autonomia-wilenska/> (in Polish).

Przeciw hipokryzji. (1999, 20 Styczeń). *Zakorzenie*, 6(8). <http://www.zakorzenie.most.org.pl/za8/01.htm> (in Polish).

Przemówienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Wałęsy w Sejmie Litewskim 26 kwietnia 1994 r. (1994). *Lithuania*, 2–3, 131–133 (in Polish).

Tatyana Holdak-Horbachevska

PhD (History)

Associate Professor

of the Department of International Information

Lviv Polytechnic National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8482-2033>

e-mail: taniagoldak@gmail.com

POLISH-LITHUANIAN DIALOGUE

AT THE END OF THE XX – BEGINNING OF THE XXI CENTURY: CHALLENGES OF THE POLISH NATIONAL MINORITY

It is shown that the peculiarities of the development of the Polish-Lithuanian interstate dialogue in the last decade of the 20th century – the first twenty years of the 21st century, in particular, the role of the Polish national minority in Lithuania in the formation and development of relations between the two states. Different perceptions of the common historical and cultural heritage and experience of the Commonwealth of Nations are highlighted. The attempt to create Polish autonomy as part of the Lithuanian state in the late 1980^s and early 1990^s is considered. The process of Litvinization is confirmed as a response to the actions of the Polish national minority. The issue of the pragmatic development of relations between Lithuania and Poland on the basis of the right to one's own interpretation of history, the development of legislation regarding national minorities in accordance with European norms was updated.

Internal legislative initiatives of the governments of Poland and Lithuania (Polish card, education in preschool and school educational institutions in Lithuanian) and the consequences of their implementation are highlighted. The signs of liberalization in Lithuania's policy towards the Polish minority, which were visible after 2014 and can be connected with the events that began in Ukraine and the search for a reliable ally in the confrontation with Russia, are analyzed. It is claimed that the Polish minority in Lithuania is one of the best organized Polish communities abroad. The main mouthpiece of Polish national minority needs and demands is the Union of Poles in Lithuania. The issue of the actualization of idea of the intersea and the establishment of Polish-Lithuanian-Ukrainian cooperation, the experience of the Polish-Lithuanian dialogue for the sake of partnership and good neighborliness are considered.

Keywords: Poland, Lithuania, national minority, Union of Poles of Lithuania, Polish national-territorial region.